



Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (nionde avdelningen)

den 26 februari 2015*

”Direktiv 93/13/EEG — Oskäliga villkor i avtal som sluts mellan en näringsidkare och en konsument — Artikel 4.2 — Bedömning av avtalsvillkors oskälighet — Undantag för villkor som gäller avtalets huvudföremål eller prisets eller ersättningens lämplighet, förutsatt att dessa villkor är klart och begripligt formulerade — Avtalsklausuler som innehåller en ’riskrelaterad avgift’ som långivaren tar ut och som ger denne möjlighet att, under vissa förutsättningar, ensidigt ändra räntesatsen”

I mål C-143/13,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Tribunalul Specializat Cluj (Rumänien) genom beslut av den 26 november 2012, som inkom till domstolen den 20 mars 2013, i målet

Bogdan Matei,

Ioana Ofelia Matei

mot

SC Volksbank România SA,

meddelar

DOMSTOLEN (nionde avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden K. Jürimäe samt domarna M. Safjan och A. Prechal (referent),

generaladvokat: N. Wahl,

justitiesekreterare: handläggaren L. Carrasco Marco,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 19 november 2014,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- SC Volksbank România SA, genom D. Ciubotariu, G. Murgulescu och G. Vintilă, samt genom M. Clough, QC, och B. Papandopol, avocat,
- Rumäniens regering, genom R.-H. Radu och I.-R. Hațieganu, båda i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom C. Gheorghiu, M. Owsiany-Hornung och M. van Beek, samtliga i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: rumänska.

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 4.2 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (EGT L 95, s. 29; svensk specialutgåva, område 15, volym 12, s. 169).
- 2 Begäran har framställts i en tvist mellan, å ena sidan, makarna Matei (nedan gemensamt kallade låntagarna) och, å andra sidan, SC Volksbank România SA (nedan kallad Volksbank). Tvisten gäller huruvida avtalsklausuler i ett konsumentkreditavtal kan anses vara oskäliga när det i avtalet föreskrivs dels att Volksbank har rätt att ta ut en riskrelaterad avgift, dels att Volksbank under vissa förutsättningar har rätt att ensidigt ändra räntesatsen.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Direktiv 93/13

- 3 Tolfte, nittonde och tjugonde skälet i direktiv 93/13 har följande lydelse:

”Den nationella lagstiftningen medger för närvarande bara en partiell harmonisering, och detta direktiv täcker endast avtalsvillkor som inte förhandlats fram individuellt. Medlemsstaterna bör ha möjlighet att, med iakttagande av [EEG]-fördraget, ge konsumenterna ett bättre skydd genom strängare nationella bestämmelser än bestämmelserna i detta direktiv.

...

Vid tillämpningen av detta direktiv skall inte bedömningen av villkorens oskälighet omfatta villkor som beskriver avtalets huvudföremål eller förhållandet mellan kvaliteten och priset på varorna eller tjänsterna. Avtalets huvudföremål och förhållandet mellan kvaliteten och priset kan likväl tas i beaktande vid bedömningen av skäligheten hos andra villkor ...

Avtalen skall formuleras på ett klart och begripligt språk och konsumenten skall ha en reell möjlighet att granska alla villkoren ...”

- 4 I artikel 1.1 i direktivet föreskrivs följande:

”Syftet med detta direktiv är att närma medlemsstaternas lagar och andra författningar till varandra i fråga om oskäliga villkor i avtal som sluts mellan en näringsidkare och en konsument.”

- 5 Artikel 3 i direktivet har följande lydelse:

”1. Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling skall anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

...

3. Bilagan innehåller en vägledande, inte uttömmande lista på villkor som kan anses oskäligen.”

6 Artikel 4 i direktiv 93/13 har följande lydelse:

”1. Utan att det påverkar tillämpningen av artikel 7 skall frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.

2. Bedömningen av avtalsvilkors oskälighet skall inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade.”

7 Artikel 5 i nämnda direktiv har följande lydelse:

”I avtal där alla eller vissa villkor som erbjuds konsumenten är i skriftlig form skall dessa villkor alltid vara klart och begripligt formulerade. ...”

8 I artikel 8 i samma direktiv föreskrivs följande:

”För att säkerställa bästa möjliga skydd för konsumenten får medlemsstaterna, inom det område som omfattas av detta direktiv, anta eller behålla strängare bestämmelser som är förenliga med fördraget.”

9 Direktivets bilaga som handlar om avtalsvillkor till vilka hänvisas i artikel 3.3, innehåller i punkt 1 en icke uttömmande lista över villkor som kan anses oskäligen. I punkt 1 j anges villkor vars mål eller konsekvens är att ”tillåta näringsidkaren att ensidigt ändra villkoren utan något giltigt skäl som anges i avtalet”. I punkt 1 l återfinns villkor vars mål eller konsekvens är att ”tillåta att näringsidkaren höjer priset utan att konsumenten ... har en motsvarande rätt att frånträda avtalet om det slutliga priset är för högt i förhållande till det pris som överenskomms när avtalet ingicks”.

10 Punkt 2 i samma bilaga behandlar räckvidden för punkt 1 g, j och l. I nämnda punkt 2 anges under b att ”[e]n leverantör av finansiella tjänster kan utan hinder av j förbehålla sig rätten att, utan varsel om det finns giltigt skäl, ändra den räntesats som konsumenten skall betala eller erhålla eller andra kostnader för finansiella tjänster, förutsatt att näringsidkaren är förpliktad att snarast möjligt informera motparten och eventuella övriga avtalsparter om detta och att dessa omgående kan säga upp avtalet”. Enligt punkt 2 d i samma bilaga gäller att vad som sägs i punkt 1 l inte ”hindrar ... lagliga prisindexeringsklausuler, under förutsättning att riktlinjerna för prissvängningarna beskrivs tydligt”.

Direktiv 2008/48/EG

11 I Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/48/EG av den 23 april 2008 om konsumentkreditavtal och om upphävande av rådets direktiv 87/102/EEG (EUT L 133, s. 66, rättelser EUT L 207, 2009, s. 14, EUT L 199, 2010, s. 40, och EUT L 234, 2011, s. 46) föreskrivs en allmän skyldighet för långivaren att ge viss information till konsumenten, däribland information om den effektiva årliga räntan. Denna information ska ges såväl innan avtalet ingås som i kreditavtalet. I bilaga I till direktivet föreskrivs en metod för harmoniserad beräkning av den effektiva årliga räntan.

12 I artikel 2.2 i direktiv 2008/48 föreskrivs följande:

”Detta direktiv ska inte gälla följande:

- a) Kreditavtal för vilka det som säkerhet finns en inteckning eller en annan jämförbar vanligt förekommande säkerhet i en medlemsstat i fast egendom eller för vilka det som säkerhet finns en rättighet med anknytning till fast egendom.

...”

13 Artikel 3 i nämnda direktiv har följande lydelse:

”I detta direktiv gäller följande definitioner:

...

- g) *konsumentens sammanlagda kreditkostnad*: samtliga kostnader, inklusive ränta, provision, skatter och alla andra slags avgifter, som konsumenten måste betala i samband med kreditavtalet och som kreditgivaren känner till, med undantag för notariatsavgifter; kostnader för kompletterande tjänster till kreditavtalet, särskilt försäkringspremier, ska också inbegripas om även tecknande av ett tjänsteavtal är obligatoriskt för att erhålla krediten eller för att erhålla den på de villkor som angavs i marknadsföringen.

...

- i) *effektiv ränta*: konsumentens sammanlagda kreditkostnad, uttryckt i procent per år av den sammanlagda krediten ...

...”

Rumänsk rätt

Lag nr 193/2000

14 Genom lag nr 193/2000 om oskäliga villkor i avtal som sluts mellan en näringsidkare och en konsument, i dess ånyo publicerade lydelse (*Monitorul Oficial al României*, del I, nr 305 av den 18 april 2008) (nedan kallad lag nr 193/2000), införlivades direktiv 93/13 med nationell rätt.

15 I artikel 1.3 i lag nr 193/2000 stadgas följande:

”Det är förbjudet för en näringsidkare att införa oskäliga villkor i ett avtal som ingåtts med en konsument.”

16 I artikel 4 i samma lag föreskrivs följande:

”1. Ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling med konsumenten ska anses vara oskäligt om det, ensamt eller tillsammans med andra avtalsbestämmelser, i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

2. Ett avtalsvillkor ska anses inte ha varit föremål för individuell förhandling med konsumenten om det har utarbetats utan att konsumenten har haft möjlighet att påverka villkorets innehåll; såsom till exempel vad gäller standardavtal eller allmänna försäljningsvillkor som används av näringsidkare som är verksamma på den aktuella produkt- eller tjänstemarknaden.

3. Den omständigheten att vissa delar av ett villkor eller ett särskilt villkor har varit föremål för individuell förhandling med konsumenten utesluter inte att denna lag tillämpas på resten av avtalet, om en samlad bedömning av avtalet leder till slutsatsen att det rör sig om ett i förväg av näringsidkaren formulerat standardavtal. Om en näringsidkare hävdar att ett standardvillkor har varit föremål för individuell förhandling med konsumenten, har näringsidkaren bevisbördan för sitt påstående.

4. Bilagan utgör en fullvärdig del av denna lag och innehåller en vägledande lista på villkor som kan anses oskäliga.

5. Utan att det påverkar tillämpningen av denna lag ska frågan om ett avtalsvillkor är oskäligt bedömas med beaktande av följande:

- a) vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser vid tiden för avtalets ingående;
- b) alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks;
- c) alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av.

6. Bedömningen av avtalsvilkors oskälighet ska inte avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller förhållandet mellan, å ena sidan, pris och ersättning och, å andra sidan, sålda tjänster eller varor; detta gäller i den mån dessa villkor är klart och begripligt formulerade.”

- 17 Punkt 1 a i den bilaga som avses i artikel 4.4 i lag nr 193/2000 återger ordagrant punkterna 1 j och 2 b i bilagan till direktiv 93/13.

OUG nr 50/2010

- 18 Genom brådskande regeringsdekret nr 50/2010 om konsumentkreditavtal (*Monitorul Oficial al României*, del I, nr 389, av den 11 juni 2010) (nedan kallat OUG nr 50/2010) införlivades direktiv 2008/48 med intern rätt.

- 19 I artikel 2 första stycket OUG 50/2010 föreskrivs följande:

”Förevarande brådskande dekret är tillämpligt på kreditavtal, inklusive sådana kreditavtal där in-teckning eller annan rättighet avseende fast egendom ställts som säkerhet. Dekretet är likaledes tillämpligt på kreditavtal som ingåtts för att finansiera förvärv eller för att behålla äganderätt till fast egendom med en befintlig eller planerad byggnad, renovering, iordningställande, konsolidering, upprustning, utvidgning eller exploatering av fast egendom, oavsett vilket som är det sammanlagda kreditbeloppet.”

- 20 I artikel 36 OUG 50/2010 föreskrivs följande:

”För den beviljade krediten får kreditgivaren endast ta ut följande avgifter; avgift för att bedöma ansökan, avgift för att handlägga krediten eller handlägga det löpande kontot, ersättning om krediten återbetalas i förtid, försäkringsavgifter, i förekommande fall straffavgifter samt en engångsavgift för tjänster som tillhandahållits på konsumentens begäran.”

21 Artikel 95 OUG 50/2010 har följande lydelse:

”1. För nu gällande avtal är kreditgivaren skyldig att inom 90 dagar från förevarande dekrets ikraftträdande vidta de åtgärder som krävs för att avtalet ska uppfylla bestämmelserna i detta dekret.

2. Nu gällande avtal ska ändras genom tilläggsavtal inom 90 dagar från förevarande dekrets ikraftträdande.

...”

Lag nr 288/2010

22 I artikel I första stycket, punkt 39, i lag nr 288/2010 om godkännande av brådskande regeringsdekret nr 50/2010 om konsumentkreditavtal (*Monitorul Oficial al României*, del I, nr 888, av den 30 december 2010) föreskrivs följande:

”Artikel 95 [OUG nr° 50/2010] ska ändras på följande sätt:

Artikel 95 – Bestämmelserna i detta brådskande regeringsdekret är inte tillämpliga på avtal som var gällande när förevarande brådskande regeringsdekret trädde i kraft, med undantag för bestämmelserna i artikel 37 bis, artiklarna 66–69 ..., artiklarna 50–55, 56.2, 57.1 och 57.2, samt 66–71.”

23 Artikel II i lag nr 288/2010 har följande lydelse:

”1. Tilläggsavtal som ingåtts och undertecknats fram till och med denna lags ikraftträdande i avsikt att garantera att avtalet står i överensstämmelse med bestämmelserna i [OUG nr 50/2010] har rättsverkningar i enlighet med vad parterna överenskommit i avtalet.

2. Tilläggsavtal som inte undertecknats av konsumenten och som anses som konkludent accepterade fram till och med denna lags i kraftträdande har rättsverkningar i enlighet med vad som avtalats, såvida inte konsumenten eller långivaren meddelar något annat inom 60 dagar från och med förevarande lags ikraftträdande.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

24 Låntagarna ingick två kreditavtal med Volksbank. Det första avtalet ingicks den 4 mars 2008 och gällde en kredit om 8 000 euro som syftade till att täcka personliga utgifter. Krediten hade en femårig återbetalningsperiod och beviljades med en fast årlig räntesats om 9 procent och en effektiv årlig ränta om 20,49 procent.

25 Det andra avtalet ingicks den 7 mars 2008 och gäller en kredit om 103 709, 18 schweiziska francs (CHF). Krediten var avsedd att finansiera ett fastighetsförvärv och säkerhet har ställts i form av en in-teckning i denna fastighet. Krediten ska återbetalas under en tjugofemårsperiod med en årlig räntesats om 3,99 procent och en effektiv årlig ränta om 19,55 procent.

26 Enligt artikel 3 d i de båda avtalens särskilda villkor, avseende rörlig räntesats, ”förbehåller sig banken rätten att korrigera den rörliga räntesatsen om det skulle ske betydande förändringar på penningmarknaden. Banken meddelar då låntagarna den nya räntesatsen. Den nya räntesatsen är tillämplig från och med den tidpunkt då den meddelas.”

- 27 I punkt 3.5 i de allmänna villkoren för de kreditavtal som är aktuella i det nationella målet, med rubriken "riskrelaterad avgift", föreskrivs att låntagaren, för att krediten ska beviljas, kan åläggas att betala en riskrelaterad avgift till banken. Avgiften utgår på creditsaldot och ska betalas månadsvis under hela lånetiden.
- 28 I punkt 5 i de särskilda villkoren i dessa avtal, vilken likaså har rubriken "riskrelaterad avgift", preciseras att avgiften uppgår till summan av creditsaldot multiplicerad med 0,74 procent för krediten som är utställd i euro och med 0,22 procent för krediten som är utställd i schweiziska francs. Det belopp som ska erläggas för denna avgift uppgår till 1 397,17 euro för krediten utställd i euro och till 39 955,98 CHF för krediten utställd i schweiziska francs.
- 29 Efter den 22 juni 2010, då OUG nr 50/2010 trädde i kraft, vidtog Volksbank åtgärder för att de kreditavtal som är aktuella i det nationella målet skulle överensstämma med dekretets bestämmelser. Banken föreslog att rubriken till de villkor som avsåg "riskrelaterad avgift" skulle ändras i utkasten till tilläggsavtal och där benämnas "handläggningsavgift för krediten". Uttag av en sådan avgift är uttryckligen tillåten enligt artikel 36 i dekretet. Den föreslagna ändringen skulle inte medföra någon ändring av själva innehållet i avtalsvillkoren. Låntagarna motsatte sig förslaget och vägrade följaktligen att underteckna tilläggsavtalen.
- 30 Låntagarna anser att samtliga villkor i de kreditavtal som är aktuella i det nationella målet – bland annat villkoren om rörlig ränta och om den "riskrelaterade avgiften" – är oskäliga i den mening som avses i artikel 4 i lag nr 193/2000. Efter fruktlösa försök att få hjälp från den nationella konsumentskyddsmyndigheten väckte låntagarna talan vid Judecătoria Cluj-Napoca (domstol i första instans i Cluj-Napoca) och yrkade fastställelse av att de aktuella avtalsvillkoren var oskäliga och därmed ogiltiga.
- 31 Genom dom av den 12 december 2011 biföll Judecătoria Cluj-Napoca delvis låntagarnas talan.
- 32 Judecătoria Cluj-Napoca fann att vissa avtalsvillkor var oskäliga och följaktligen skulle anses ogiltiga. Enligt samma domstol förhåller det sig så med det avtalsvillkor som avser rörlig ränta, eftersom begreppet "betydande förändringar på penningmarknaden" är för vagt. Begreppet ger nämligen banken möjlighet att ändra räntesatsen efter eget skön.
- 33 Däremot slog Judecătoria Cluj-Napoca fast att avtalsvillkoret avseende den "riskrelaterade avgiften" samt förslaget till avtalsvillkor avseende "handläggningsavgift för krediten" inte kunde anses oskäliga, då det inte ankom på nämnda domstol att bedöma vilken konkret risk banken tog och inte heller huruvida de garantier som ges i avtalet är effektiva.
- 34 Såväl låntagarna som Volksbank överklagade domen till Tribunalul Specializat Cluj. Sistnämnda domstol har påpekat att EU-domstolen förvisso inte avgjort frågan huruvida avtalsvillkor såsom de som avser de "riskrelaterade avgifter" som är aktuella i det nationella målet utgör en del av avtalets "huvudföremål" och/eller "pris" i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13. Vissa rumänska domstolar har emellertid redan slagit fast att sådana avtalsvillkor inte omfattas av dessa begrepp, såsom de framgår av artikel 4.6 i lag nr 193/2000. Nämnda bestämmelse återger nämligen ordagrant lydelsen i artikel 4.2 i direktiv 93/13, vilket innebär att dessa avtalsvillkor, enligt dessa rumänska domstolar, inte ska anses undantagna från en oskälighetsbedömning.
- 35 Dessa rumänska domstolar menar att detta undantag inte är tillämpligt på sådana avtalsvillkor, eftersom långgivaren inte tillhandahåller någon tjänst som motprestation som motiverar att avgiften tas ut. Nämnda domstolar har vidare funnit att avtalsvillkoren formulerats på ett otydligt sätt.

- 36 Mot denna bakgrund beslutade Tribunalul Specializat Cluj att vilandeförklara målet och ställa följande fråga till domstolen:

”Mot bakgrund av att bedömningen av om ett avtalsvillkor är oskäligt enligt artikel 4.2 i direktiv 93/13 inte får avse vare sig beskrivningen av avtalets huvudföremål eller förhållandet mellan pris och ersättning, å ena sidan, och sålda tjänster eller varor, å andra sidan, under förutsättning att dessa villkor är klart och begripligt formulerade, samt med hänsyn till att enligt artikel 2.[2] a i direktiv 2008/48 är den definition som ges i artikel 3 g i samma direktiv av konsumentens sammanlagda kreditkostnad – och som inbegriper samtliga kostnader som konsumenten måste betala i samband med kreditavtalet – inte tillämplig för att fastställa föremålet för ett kreditavtal för vilket det som säkerhet finns en inteckning i fastighet, önskas svar på om begreppen avtalets huvudföremål och/eller pris i artikel 4.2 i direktiv 93/13 kan tolkas så, att i nämnda begrepp (huvudföremål och/eller pris för ett kreditavtal för vilket det ställts säkerhet i form av en inteckning i fastighet) ingår, bland de beståndsdelar som utgör del av den motprestation som kreditinstitutet har rätt till, även den årliga effektiva räntan för nämnda kreditavtal för vilket det ställts säkerhet i form av en inteckning i fastighet, som bland annat består av en fast eller rörlig räntesats, bankavgifter och andra avgifter som ingår och definieras i avtalet?”

Prövning av tolkningsfrågan

Huruvida tolkningsfrågan kan tas upp till sakprövning

- 37 Volksbank har gjort gällande att tvisten i det nationella målet är löst sedan banken ingått en förlikning med låntagarna. Då det inte längre föreligger något mål som är anhängigt vid den hänskjutande domstolen är ett svar på tolkningsfrågan inte längre nödvändigt. EU-domstolen bör därför med tillämpning av artikel 100.2 i sina rättegångsregler konstatera att förutsättningarna för dess behörighet inte längre är uppfyllda.
- 38 EU-domstolen gör följande bedömning i denna del. Rättspraxis ger vid handen att om EU-domstolen konstaterar att det i praktiken inte längre finns något mål som är anhängigt vid den hänskjutande domstolen och ett svar på tolkningsfrågan därför inte är användbart för att den hänskjutande domstolen ska kunna avgöra ett mål, ska EU-domstolen slå fast att det saknas anledning att pröva begäran om förhandsavgörande (se, för ett liknande resonemang, bland annat dom Djabali, C-314/96, EU:C:1998:104, punkterna 16, 21 och 22; García Blanco, C-225/02, EU:C:2005:34, punkterna 23 och 29–31, samt beslut Mohammad Imran, C-155/11 PPU, EU:C:2011:387, punkterna 14 och 19–21).
- 39 Den hänskjutande domstolen informerade, genom skrivelse av den 14 februari 2014, EU-domstolen om att en förlikning nåtts mellan Volksbank och låntagarna.
- 40 I samma skrivelse har den hänskjutande domstolen emellertid påpekat att den inte stadfäst denna förlikning såvitt gäller frågan om skäligheten av de avtalsvillkor som gäller den ”riskrelaterade avgift” som Volksbank tar ut. Nämnda fråga ska nämligen anses som en fråga som rör tvingande rätt som parterna inte kan avtala fritt om. Ett svar från EU-domstolen på den ställda frågan är därför enligt den hänskjutande domstolen fortfarande av mycket stor vikt för att avgöra det nationella målet.
- 41 Under dessa omständigheter kan EU-domstolen inte, med tillämpning av den rättspraxis som citeras i punkt 38 ovan, konstatera att det i praktiken inte finns något mål som är anhängigt vid den hänskjutande domstolen. Tvärtom framgår det uttryckligen av de uppgifter som nämnda domstol lämnat att ett svar från EU-domstolen på den ställda frågan inte bara förblir användbart, utan även är avgörande för utgången i det nationella målet.

- 42 Volksbanks invändning om rättegångshinder ska följaktligen avslås och begäran om förhandsavgörande upptas till prövning.

Prövning i sak

- 43 Inledningsvis ska den ställda frågans omfattning bestämmas.
- 44 Frågan gäller, enligt sin lydelse, huruvida begreppen ”huvudföremål” och/eller ”pris” i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13 kan tolkas så, att de – bland de beståndsdelar som utgör den motprestation som kreditinstitutet har rätt till – omfattar den årliga effektiva ränta för kreditavtalet som bland annat består av en fast eller rörlig räntesats, bankavgifter och andra avgifter som ingår och definieras i avtalet.
- 45 Av frågans lydelse framgår även att den avser huruvida begreppen ”huvudföremål” och/eller ”pris” omfattar samtliga villkor i ett konsumentkreditavtal för vilket säkerhet ställts i form av en in-teckning i en fastighet, vilka inbegriper en motprestation från konsumenten till långgivaren och vilka ingår i begreppet ”konsumentens sammanlagda kreditkostnad” enligt definitionen i artikel 3 g i direktiv 2008/48, och följaktligen i den årliga effektiva räntan.
- 46 EU-domstolen konstaterar emellertid att det följer av skälen i beslutet om hänskjutande att det nationella målet, såsom detta avgränsats i överklagandet till den hänskjutande domstolen, på sin höjd gäller två typer av avtalsvillkor som avser den motprestation som konsumenten ska erlägga till långgivaren och som ingår i de kreditavtal som är aktuella i det nationella målet. Det rör sig här om avtalsvillkor som stadgar att långgivaren får ta ut en ”riskrelaterad avgift” samt avtalsvillkor som ger långgivaren rätt att – under vissa förutsättningar – ändra räntesatsen. Inom ramen för detta mål uppstår frågan huruvida sådana avtalsvillkor omfattas av tillämpningsområdet för artikel 4.6 i lag nr 193/2000, som syftar till att införliva artikel 4.2 i direktiv 93/13 med rumänsk rätt.
- 47 Den exakta innebörden av begreppen ”huvudföremål” och ”pris” i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13 kan vidare inte fastställas utifrån begreppet ”konsumentens sammanlagda kreditkostnad” i den mening som avses i artikel 3 g i direktiv 2008/48.
- 48 Det sistnämnda begreppet har nämligen getts en mycket vid definition. Summan av samtliga kostnader och avgifter som konsumenten ska bära och som hänger samman med betalningar denne gjort till såväl långgivaren som till tredje man ska anges på ett tydligt sätt i konsumentkreditavtalen. En sådan formell skyldighet utgör en del av direktivets allmänna målsättning att säkerställa öppenhet.
- 49 Däremot föreskriver artikel 4.2 i direktiv 93/13 ett undantag från den mekanism för materiell prövning av oskäligen villkor som föreskrivs inom ramen för de konsumentsskyddsregler som införts genom detta direktiv, varför denna bestämmelse ska tolkas restriktivt (dom Kásler och Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, punkt 42).
- 50 Begreppen ”avtalets huvudföremål” och ”å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor” i artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska i regel ges en självständig och enhetlig tolkning inom hela Europeiska unionen, med beaktande av det sammanhang som bestämmelsen ingår i och det mål som eftersträvas med de aktuella föreskrifterna (se, för ett liknande resonemang, dom Kásler och Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, punkterna 37 och 38).
- 51 EU-domstolen har i sin praxis fastställt kriterier för att tolka dessa begrepp vilka just beaktar det särskilda syfte som eftersträvas med direktiv 93/13, nämligen att medlemsstaterna ska se till att det finns en mekanism som säkerställer att alla avtalsvillkor som inte varit föremål för individuell förhandling kan prövas för att avgöra om de är oskäligen i syfte att garantera det skydd som ska ges

konsumenten på grund av att denne anses befinna sig i underläge i förhållande till näringsidkaren, i fråga om såväl förhandlingsposition som informationsnivå (se, för ett liknande resonemang, dom Kásler och Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, punkterna 39 och 40).

- 52 Den hänskjutande domstolen ska följaktligen anses ha ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att begreppen ”avtalets huvudföremål” och ”å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor” omfattar den typ av avtalsvillkor som ingår i kreditavtal som ingåtts mellan näringsidkare och konsument, såsom de villkor som är aktuella i det nationella målet och som dels gör det möjligt för långgivaren att, under vissa förutsättningar, ensidigt ändra räntesatsen, dels föreskriver att långgivaren tar ut en ”riskrelaterad avgift”.
- 53 Det ankommer förvisso endast på den hänskjutande domstolen att pröva hur dessa villkor ska kvalificeras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Likväl är EU-domstolen behörig att på grundval av bestämmelserna i direktiv 93/13, i detta fall bestämmelserna i artikel 4.2, fastställa de kriterier som den hänskjutande domstolen kan eller ska tillämpa när den prövar avtalsvillkor mot dessa bestämmelser (dom Kásler och Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, punkt 45).
- 54 EU-domstolen har slagit fast att avtalsvillkor som omfattas av begreppet ”avtalets huvudföremål” i den mening som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska anses vara villkor som anger de väsentliga prestationerna i detta avtal och som, som sådana, kännetecknar avtalet. De villkor som däremot är av underordnad betydelse jämfört med dem som definierar avtalsförhållandets själva natur kan inte omfattas av begreppet ”avtalets huvudföremål”. Det ankommer på den hänskjutande domstolen att – med beaktande av låneavtalets beskaffenhet, allmänna systematik och bestämmelser samt det rättsliga och faktiska sammanhang som det ingår i – bedöma huruvida det aktuella villkoret utgör en väsentlig del av gäldenärens prestation som består i återbetalning av det belopp som långgivaren lånat ut (se, för ett liknande resonemang, dom Kásler och Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, punkterna 49–51).
- 55 EU-domstolen har likaså slagit fast att det framgår av ordalydelsen i artikel 4.2 i direktiv 93/13 att den andra kategorin avtalsvillkor – beträffande vilken någon bedömning inte får göras av huruvida de är oskäligen – är av begränsad omfattning. Den avser nämligen endast förhållandet mellan, å ena sidan, priset eller ersättningen och, å andra sidan, sålda tjänster eller varor. Detta undantag förklaras av att det inte finns någon skala eller rättsligt kriterium som skulle kunna reglera och ligga till grund för en kontroll av detta förhållande (se, för ett liknande resonemang, dom Kásler och Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, punkterna 54 och 55).
- 56 Avtalsvillkor som behandlar den motprestation som konsumenten ska erlagga till långgivaren eller som inverkar på det faktiska pris som konsumenten ska erlagga till långgivaren ingår således i princip inte i denna andra kategori av avtalsvillkor, med undantag för frågan huruvida det belopp motprestationen eller priset uppgår till enligt kontraktet står i förhållande till den tjänst långgivaren i sin tur tillhandahåller.
- 57 Vad närmare gäller kvalificeringen – med hänsyn till de kriterier som EU-domstolen erinrat om i punkterna 54–56 ovan – av de avtalsvillkor som är aktuella i det nationella målet vid tillämpningen av artikel 4.2 i direktiv 93/13, och då i första hand av de avtalsvillkor som ger långgivaren möjlighet att, under vissa förutsättningar, ensidigt ändra räntesatsen, noterar EU-domstolen att flera omständigheter ger vid handen att dessa avtalsvillkor inte omfattas av tillämpningsområdet för det undantag som denna bestämmelse stadgar.
- 58 EU-domstolen har redan slagit fast att ett liknande avtalsvillkor, som avsåg en ordning för ändring av kostnaderna för de tjänster som konsumenten ska tillhandahållas, inte omfattas av artikel 4.2 i direktiv 93/13 (dom Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, punkt 23).

- 59 Avtalsvillkor som ger långivaren möjlighet att ensidigt ändra räntesatsen nämns uttryckligen i punkt 1 j i bilagan till direktiv 93/13 vilken, i enlighet med artikel 3.3 i direktivet, innehåller en vägledande, inte uttömmande lista på villkor som kan anses oskäligen. I punkt 2 b i samma bilaga preciseras de villkor då punkt 1 j inte utgör hinder för sådana villkor.
- 60 Mot bakgrund av det syfte som eftersträvas med bilagan till direktiv 93/13, det vill säga att tjäna som en ”grå” lista på vilka avtalsvillkor som kan anses oskäligen, skulle den ändamålsenliga verkan med att på denna lista medta sådana avtalsvillkor som ger långivaren möjlighet att ensidigt ändra räntesatsen i stor utsträckning gå förlorad om dessa villkor redan från början var uteslutna från en bedömning av om de är oskäligen enligt artikel 4.2 i direktiv 93/13.
- 61 Detsamma gäller således de tillämpliga rumänska bestämmelserna och i synnerhet artikel 4.4 i lag nr 193/2000, som syftar till att införliva artikel 3.3 i direktiv 93/13 och den bilaga som avses i denna bestämmelse med nationell rätt, genom en mekanism som består i att fastställa en ”svart” lista på avtalsvillkor som ska anses oskäligen. En dylik mekanism omfattas dessutom av de strängare bestämmelser som medlemsstaterna, med iakttagande av unionsrätten, får anta eller behålla inom det område som omfattas av direktiv 93/13 för att säkerställa en högre konsumentskyddsnivå enligt artikel 8 i direktivet.
- 62 Vidare kan det utgöra ett tecken på att sådana villkor är av underordnad betydelse att de – då de huvudsakligen innehåller en anpassningsmekanism som ger långivaren möjlighet att ändra det avtalsvillkor vari räntesatsen fastställs – likväl inte kan skiljas från det avtalsvillkor som fastställer räntesatsen och som kan utgöra en del av avtalets huvudföremål.
- 63 Nämnda avtalsvillkor faller också utanför tillämpningsområdet för artikel 4.2 i direktiv 93/13 då det – med förbehåll för den hänskjutande domstolens kontroll – verkar framgå av utredningen i målet vid EU-domstolen att det inte åberopats att villkoren är oskäligen på grund av ett påstått bristande förhållande mellan den ändrade räntesatsen och någon form av motprestation som ges i utbyte mot denna ändring, utan på grund av de villkor och kriterier som ger långivaren möjlighet att genomföra denna ändring, i synnerhet med motiveringen att det ”ske[tt] betydande förändringar på penningmarknaden”.
- 64 Vad för det andra beträffar de avtalsvillkor som föreskriver en ”riskrelaterad avgift” som långivaren tar ut, såsom de som är aktuella i det nationella målet, finns det flera omständigheter som föranleder EU-domstolen att anse att dessa inte omfattas av någon av de två undantagskategorier som föreskrivs i artikel 4.2 i direktiv 93/13.
- 65 Först uppkommer frågan huruvida sådana avtalsvillkor kan omfattas av undantaget i nämnda artikel 4.2 om de ska anses ingå – vilket det i enlighet med vad som redan påpekats i punkt 54 ovan ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera – bland de avtalsvillkor som definierar avtalets ”huvudföremål”.
- 66 Således ankommer det på den hänskjutande domstolen att bedöma om de nämnda avtalsvillkoren, med beaktande av vad som nämns i punkt 54 ovan, fastställer en av de väsentliga prestationerna i de aktuella avtalen eller om de i stället är av underordnad betydelse jämfört med de avtalsvillkor som definierar avtalsförhållandets själva natur.
- 67 Vid bedömningen ska den hänskjutande domstolen bland annat beakta det väsentliga syftet med den ”riskrelaterade avgiften” som består i att garantera att lånet återbetalas. Det är uppenbart att detta utgör en väsentlig skyldighet som åvilar konsumenten som motprestation för att lånebeloppet ställs till dennes förfogande.

- 68 Med hänsyn till att konsumentskyddshänsyn ska utgöra utgångspunkt för tolkningen av bestämmelserna i direktiv 93/13 (se punkt 51 ovan) är blotta förhållandet att den ”riskrelaterade avgiften” skulle kunna anses utgöra en relativt stor del av den årliga effektiva räntan och följaktligen av de inkomster som långivaren har av de aktuella kreditavtalen i princip irrelevant för bedömningen av huruvida de avtalsvillkor som föreskriver denna avgift definierar avtalets ”huvudföremål”.
- 69 Det ankommer likaså på den hänskjutande domstolen att pröva om de avtalsvillkor som, likt dem som är aktuella i det nationella målet, föreskriver att långivaren tar ut en ”riskrelaterad avgift”, kan ingå i den andra kategori av undantag som avses i artikel 4.2 i direktiv 93/13. Vissa uppgifter i utredningen i målet vid EU-domstolen tyder emellertid på att så inte är fallet.
- 70 Vissa av dessa omständigheter tyder nämligen – fortfarande med förbehåll för den hänskjutande domstolens kontroll – på att tvisteföremålet i det nationella målet inte avser förhållandet mellan avgiftens belopp och någon som helst tjänst som långivaren tillhandahåller. Det har nämligen anförts att långivaren inte tillhandahåller någon egentlig tjänst som kan utgöra motprestation för avgiften. Frågan huruvida avgiften står i förhållande till något kan därför inte uppkomma (se analogt dom Kásler och Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, punkt 58).
- 71 Utredningen i målet vid EU-domstolen tyder däremot på att det nationella målet fokuserar på skälen som motiverar de aktuella avtalsvillkoren, i synnerhet på frågan huruvida avtalsvillkoren ska anses oskäligen i den mening som avses i artikel 3 i direktiv 93/13, på grund av att konsumenten enligt dessa villkor tvingas att erlägga en avgift som uppgår till ett avsevärt belopp och som syftar till att säkerställa att lånet återbetalas, trots att det gjorts gällande att denna risk redan täcks av en in-teckning i fastighet och att banken, i utbyte mot denna avgift, inte tillhandahåller konsumenten någon egentlig tjänst i konsumentens intresse.
- 72 Om den hänskjutande domstolen mot bakgrund av svaret på tolkningsfrågan anser att de aktuella avtalsvillkoren ändå omfattas av avtalets huvudföremål eller att de i själva verket bestrids med avseende på förhållandet till pris eller ersättning, finner EU-domstolen likväl att dessa avtalsvillkor under alla omständigheter ska bli föremål för en bedömning av om de är oskäligen för det fall det konstateras att villkoren inte formulerats på ett klart och begripligt sätt, vilket det också ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera (se, för ett liknande resonemang, dom Kásler och Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, punkt 61).
- 73 Det krav på att avtalsvillkor ska vara transparenta som uppställs i artiklarna 4.2 och 5 i direktiv 93/13 – vilka för övrigt har samma räckvidd – kan inte reduceras till att det räcker att villkoren är formellt och grammatiskt begripliga (se, för ett liknande resonemang, dom Kásler och Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, punkterna 69 och 71).
- 74 Det följer av artiklarna 3 och 5 i direktiv 93/13, samt av punkterna 1 j, 1 l, 2 b och d i bilagan till direktivet, att det är av avgörande betydelse för att kravet på transparens ska anses vara uppfyllt att skälen till och detaljerna kring mekanismen för räntesatsändringen, samt förhållandet mellan detta villkor och andra villkor angående ersättningen till långivaren, har angetts på ett transparent sätt i kreditavtalet, så att en väl upplyst konsument har möjlighet att, utifrån klara och begripliga kriterier, förutse vad de ekonomiska följderna blir för honom eller henne (se, för ett liknande resonemang, dom Kásler och Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, punkt 73).
- 75 Denna frågeställning ska prövas av den hänskjutande domstolen utifrån samtliga relevanta faktiska omständigheter, däribland den reklam och de upplysningar som långivaren tillhandahållit i samband med låneavtalsförhandlingarna, samt med beaktande av den nivå av uppmärksamhet som kan förväntas av en normalt informerad och skäligen uppmärksam och medveten genomsnittskonsument (se, för ett liknande resonemang, dom Kásler och Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, punkt 74).

- 76 Vad emellertid gäller de avtalsvillkor som är aktuella i det nationella målet och i första hand de villkor som ger långgivaren möjlighet att ensidigt ändra räntesatsen, ska det prövas i vilken utsträckning konsumenten kan förutse att långgivaren kan komma att höja räntesatsen med tillämpning av ett kriterium som vid första påseendet är föga transparent och som hänför sig till ”betydande förändringar på penningmarknaden” – även om den sistnämnda formuleringen i sig är klar och begriplig i grammatiskt avseende.
- 77 Vad sedan gäller de avtalsvillkor som föreskriver en ”riskrelaterad avgift”, uppkommer frågan huruvida det aktuella kreditavtalet på ett transparent sätt anger skälen till den ersättning som motsvarar avgiften. Det har nämligen bestritts att långgivaren är skyldig att tillhandahålla en egentlig motprestation till avgiften, utöver att stå risken för att lånet inte återbetalas; dock har det anförts att denna risk redan täcks av en inteckning i fastighet. Att skälen till dessa villkor har angetts på ett sätt som brister i transparens i de aktuella avtalen verkar vidare framgå av att långgivaren (se punkt 29 ovan) har erbjudit låntagarna att ändra benämningen av dessa villkor till ”handläggningsavgift för krediten”, utan att samtidigt ändra innehållet.
- 78 Mot denna bakgrund ska tolkningsfrågan besvaras enligt följande. Artikel 4.2 i direktiv 93/13 ska tolkas så, att begreppen ”avtalets huvudföremål” och ”å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor” – under sådana omständigheter som de som är aktuella i det nationella målet – i princip inte omfattar den typ av avtalsvillkor som ingår i kreditavtal som ingåtts mellan näringsidkare och konsument, såsom de villkor som är aktuella i det nationella målet och som dels gör det möjligt för långgivaren att, under vissa förutsättningar, ensidigt ändra räntesatsen, dels föreskriver att långgivaren tar ut en ”riskrelaterad avgift”. Det ankommer emellertid på den hänskjutande domstolen att pröva denna kvalificering av de aktuella avtalsvillkoren med beaktande av avtalens beskaffenhet, allmänna systematik och bestämmelser samt det rättsliga och faktiska sammanhang som de ingår i.

Rättegångskostnader

- 79 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (nionde avdelningen) följande:

Artikel 4.2 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäligen villkor i konsumentavtal ska tolkas så, att begreppen ”avtalets huvudföremål” och ”å ena sidan förhållandet mellan pris och ersättning och å andra sidan sålda tjänster eller varor” – under sådana omständigheter som de som är aktuella i det nationella målet – i princip inte omfattar den typ av avtalsvillkor som ingår i kreditavtal som ingåtts mellan näringsidkare och konsument, såsom de villkor som är aktuella i det nationella målet och som dels gör det möjligt för långgivaren att, under vissa förutsättningar, ensidigt ändra räntesatsen, dels föreskriver att långgivaren tar ut en ”riskrelaterad avgift”. Det ankommer emellertid på den hänskjutande domstolen att pröva denna kvalificering av de aktuella avtalsvillkoren med beaktande av avtalens beskaffenhet, allmänna systematik och bestämmelser samt det rättsliga och faktiska sammanhang som de ingår i.

Underskrifter